

УДК: 304+327.8

РОСІЙСЬКА ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ПРОТИ УКРАЇНИ 2014–2024 РР. ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ СТУДІЙ: КОНЦЕПТ «ІНФОРМАЦІЙНЕ НАСИЛЬСТВО»

ВЕРХОВЦЕВА Ірина,

д-р. іст. наук, доц.,

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, Київ, Україна, e-mail: novboxx@gmail.com

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу стану осмислення явища інформаційного насильства вітчизняними науковцями в контексті студіювання російської інформаційної війни проти України 2014–2024 рр., оскільки з початком у 2022 р. повномасштабної війни проти нашої держави агресором продемонстровано, як продукування й поширення наративів дезінформаційного характеру здатне готувати інформаційну базу нищення цілої країни, геноциду її мешканців. Це зумовлює посилення уваги до методологічних аспектів студіювання інформаційного насильства як складника російсько-українського протиборства.

Мета дослідження – визначити стан наукового вивчення явища інформаційного насильства та специфіку застосування відповідного концепту як методологічного інструменту в контексті студіювання російської інформаційної війни проти України 2014–2024 рр.

Методологію дослідження, крім загальнонаукових методів (логічного, індукції, дедукції, аналізу, синтезу), склали спеціальні методи: наративний, структурно-функціонального аналізу, узагальнення, кейс-метод, що сприяло осмисленню теоретичних і практичних підходів студіювання явища інформаційного насильства, специфіки застосування відповідного концепту.

Висновки та перспективи. Явище інформаційного насильства в рамках студіювання російської інформаційної війни проти України 2014–2024 рр. вітчизняними науковцями осмислюється в теоретичному й практичному аспектах із послуговуванням відповідним концептом. У теоретичному аспекті це явище визначається як цілеспрямований несилловий вплив на ментальну сферу, пов'язаний з інформаційним маніпулюванням, унаслідок чого порушується інформаційна свобода об'єкта впливу та може бути заподіяна шкода його життю чи здоров'ю. В рамках аналізу практичних аспектів інформаційного насильства до нього відносять дезінформацію, ворожу пропаганду, маніпуляції свідомістю мас, котрі, по суті, розглядаються як різновиди інформаційного насильства. При цьому у випадках, коли автори не послуговуються концептом «інформаційне насильство», як правило, описувані ними явища відповідають характеристикам інформаційного насильства. Це зумовлює необхідність ширшого застосування концепту «інформаційне насильство» як методологічного інструменту вивчення російсько-українського інформаційного протиборства. Чималий дослідницький потенціал у цьому контексті має детальний розгляд його кейсів з метою виявлення відповідної інформаційно-насильницької складової та вивчення впливу масово-комунікаційної складової інформаційного насильства в контексті студіювання російської інформаційної інвазії в український інформаційний простір.

Ключові слова: російська інформаційна війна проти України 2014–2024 рр., концепт «інформаційне насильство».

Вступ. Розпочата в 2014 р. гібридна війна росії проти України, складником якої стала потужна антиукраїнська інформаційна інвазія, з початком 24 лютого 2022 р. повномасштабної російської військової агресії продемонструвала, як інформаційна діяльність ядерної держави, котра тривалий час продукувала й поширювала наративи дезінформаційного характеру, здатна готувати інформаційну базу нищення цілої країни, геноциду її мешканців. Це зумовлює посилення уваги до явища інформаційного насильства як складника російсько-українського протиборства загалом та методологічних аспектів його студіювання зокрема.

Окремі питання вивчення методологічних аспектів студіювання російської інформаційної війни 2014–2024 рр. проти України проаналізовано в працях О. Дзьобаня, О. Панфілова та С. Соболевої [8; 20]; Г. Новік і В. Чайки [18]; О. Самчинської й В. Фурашева [26]; Г. Сашук [27; 28]; С. Сунгурової [31]. Ними, зокрема, наголошено на виокремленні науковцями, котрі студіюють це явище, матеріальних і нематеріальних форм насильства, притаманного всім соціальним системам, проаналізовано висвітлення окремих кейсів російської інформаційної інвазії в українській інформаційній простір. Натомість специфіці застосування концепту «інформаційне насильство» як методологічного інструменту в межах студіювання російсько-українського інформаційного протиборства увагу практично не приділено.

Мета дослідження – визначити стан наукового вивчення явища інформаційного насильства та специфіку застосування відповідного концепту як методологічного інструменту в контексті студіювання російської інформаційної війни проти України 2014–2024 рр.

Завдання дослідження: проаналізувати, як українськими науковцями визначається явище «інформаційне насильство» в рамках студіювання російської інформаційної війни проти України; з'ясувати специфіку послуговування дослідниками концептом «інформаційне насильство» та відповідність йому таких явищ, як дезінформація, ворожа пропаганда, маніпуляції свідомістю мас.

Об'єкт дослідження – методологічні аспекти студіювання українськими дослідниками явища інформаційного насильства в контексті вивчення російської інформаційної війни проти України 2014–2024 рр.

Предмет дослідження – послуговування науковцями концептом «інформаційне насильство» як методологічним інструментом у межах вивчення явищ дезінформації, ворожої пропаганди, маніпуляцій свідомістю мас.

Методи дослідження. Основними методами дослідження, крім загальнонаукових (логічного, індукції, дедукції, аналізу, синтезу), стали спеціальні методи: нарративний, структурно-функціонального аналізу, узагальнення та метод кейсів. Зокрема послуговування методом структурно-функціонального аналізу сприяло визначенню сутнісних характеристик явища інформаційного насильства, виокремленню теоретичного й практичного підходів у його тлумаченні. Метод кейсів дозволив ідентифікувати ворожу пропаганду, дезінформацію та маніпуляції свідомістю як різновиди інформаційного насильства попри те, що окремі автори не застосовували в якості методологічного інструмента концепт «інформаційне насильство». Методи узагальнення і нарративний використано в контексті осмислення специфіки вивчення явища інформаційного насильства вітчизняними науковцями та під час поєднання окремих результатів дослідження в цілісний опис проблеми із визначенням особливостей застосування відповідного концепту як методологічного інструменту в межах студіювання російської інформаційної війни проти України 2014–2024 рр.

Результати й обговорення. До вивчення інформаційної ворожої діяльності проти України вітчизняні дослідники приступили із суттєвим запізненням – у 2010–2012 рр., хоча інформаційні акції антиукраїнського характеру, приміром, з насадження ідеології руського миру, інтенсивно реалізовувались з початку 2000-х рр. [32]. Першими до осмислення інформаційних протистоянь у контексті пришвидшення комунікацій-

них процесів завдяки новітнім інформаційним технологіям сучасної епохи та піднесенню ролі інформації в соціальному житті країн і на міжнародній арені вдалися Н. Зражевська (2010) [9], О. Бойко (2011) [1], Г. Почепцов (2012) [22], К. Кеворкян (2012) [11]. Ними вказано на особливості пострадянського інформаційного простору, в тому числі українського, акцентовано на посиленні впливу пропаганди на свідомість людей завдяки новітнім технологіям масово-комунікаційного характеру. Цей доробок склав теоретичну базу подальшого студіювання явища інформаційного насильства.

Початок у 2014 р. гібридної війни росії проти України та інтервенція першої на сході й півдні нашої держави дали імпульс детальному вивченню інформаційної складової цієї війни. Подальші розробки відбувались у теоретичному та практичному аспектах. У напрацюваннях теоретичного характеру, в яких подано результати осмислення концепту «інформаційне насильство» в контексті специфіки масово-комунікаційних впливів інформаційної епохи, авторами (О. Дзьобань, О. Панфілов, С. Соболева (2016) [8]; Г. Сашук (2016) [27; 28]; Г. Новік, В. Чайка (2016) [18]) доводиться, що інформаційне насильство є однією з компонентів соціального насильства, несилевим впливом (дією) на ментальну сферу, що суперечить закономірному перебігу подій, непомітно, за собом нав'язування опоненту власних переконань чи спотвореної інформації, прямо передбачає інформаційну взаємодію та змінює характер соціальних комунікацій в аспекті асиметричних відносин. Інформаційне насильство впливає на духовну й психологічну структуру особистості через пропаганду та інші технології, продуковані засобами масової інформації. Емоції, насамперед страх, а також ті, що викликані застосуванням інформаційного насильства, є такими ж потужними регуляторами поведінки людей, як і загроза прямої фізичної розправи. З огляду на це, за сучасних умов переходу людства до нового способу отримання інформації та зміни типу свідомості й мислення під впливом мас-медій інформаційне насильство наближається до засобів терористичної діяльності нематеріального характеру. Це надзвичайно актуалізує проблему маніпуляцій свідомістю людей, використання пропаганди та дезінформації.

У студіюванні проблеми в практичному вимірі з оперттям на фактаж російської гібридної агресії помітними стали розробки А. Притули (2015) [24], В. Гулая (2016) [7], Я. Калакури (2016) [10], В. Гапія (2018) [3], А. та І. Кривків (2018) [12], С. Сунгурової (2019) [31]. Ці дослідники здійснили аналіз явищ ворожого пропагандистського впливу на свідомість українців у контексті завдань національної інформаційної безпеки, чим, хоча й не послуговувались концептом «інформаційне насильство», по суті вказали саме на це явище як загрозу національній безпеці України, котре потребує реагування аж до застосування засобів кримінального права.

Власне такий же посыл чітко артикульовано у фундаментальних розробках співробітників установ Академії наук України, здійснених під керівництвом В. Горбуліна (монографія «Світова гібридна війна: український фронт», 2017 [29]) та В. Куйбіди (монографія «Національна безпека в умовах інформаційних та гібридних війн», 2019 [15]), а також у доробку Г. Почепцова (2018) [23], монографії співавторства Б. Парахонського та Г. Яворської (2019) [21], статті співавторства О. Панченка та В. Антонова (2020) [19]. Дослідниками сформульовано наступні основоположні тези:

1. мова гібридної війни й створювані з її допомогою соціально-семіотичні конструкти широко користуються вербальною агресією як інструментом боротьби за домінування, одним із виявів чого є застосування лексики ворожнечі та вираження негативного ставлення до окремої людини або групи людей, вагому роль у чому відіграють сучасні техніки мас-медіа, що стають потужним знаряддям у руках політичних демагогів;

2. пропаганда як складник інформаційних технологій соціального впливу на широкі маси має на меті дезорієнтацію та дезінформацію населення ворожої країни шляхом поширення відібраних фактів, поглядів, аргументів, чуток, дестабілізації ситуації, внесення в суспільну та індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих, ідей і поглядів задля формування необхідної транслятору громадської думки;

3. пропаганда спрямована на зміни у масовій свідомості насамперед стосовно явищ ідеологічного характеру, для чого пропагандисти свідомо вдаються до міфотворчості й поширюють неточні або неперевірені факти;

4. російська пропаганда спрямована на деформацію свідомості українського суспільства та відіграє вагомий роль у розв'язанні та веденні повномасштабної військової агресії проти України;

5. задовго до початку військової інвазії в Україну російські пропагандисти вели роботу світового співтовариства з метою подати картину у вигідному для країни-агресорки світлі й знайти для неї союзників.

Безумовно, вказаний доробок 2010–2020 рр. став складником наукової бази у розробленні «Стратегії інформаційної безпеки України» (2021). Зокрема в Стратегії чи не вперше у правовому полі України визначено інформаційну безпеку України як складник її національної безпеки й стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом. Наголошено, що глобальні дезінформаційні кампанії, які інспіруються авторитарними урядами та активістами радикальних рухів для маніпулювання свідомістю окремих людей і груп населення, стали повсякденною практикою, котра загрожує демократичному розвитку держав та міжнародній стабільності. Акцентовано, що некритичне сприйняття інформації створює загрози політичній та економічній стабільності демократичних держав; що маніпуляції громадською думкою зумовлюють зростання впливу дезінформації та деструктивної пропаганди, сприяють популярності конспірологічних теорій. У цьому контексті важливою є підтримка державою академічних та аналітичних досліджень в інформаційній сфері [30]. Узагальнюючи, вважаємо доцільним констатувати: попри відсутність у даному офіційному наративі концепту «інформаційне насильство», цією Стратегією українська влада, крім іншого, декларувала необхідність протидії явищам інформаційного насильства в нашому суспільстві, зважаючи на його чималий потенційно деструктивний вплив на долю країни.

Логічним, з огляду на це, стала подальша розробка науковцями концепту «інформаційне насильство» у теоретичному та практичному вимірах. Зокрема, в статті співавторства О. Самчинської та В. Фурашева «Інформаційне насильство, інформаційна маніпуляція та пропаганда: поняття, ознаки та співвідношення» (2021) наголошено, що інформаційне насильство – це цілеспрямований вплив на свідомість людини (групи осіб) поза її волею, який здійснюється за допомогою інформаційних засобів, інформаційних технологій та психологічних прийомів в результаті якого порушується інформаційна свобода об'єкта впливу та який здатний заподіяти шкоду життю та здоров'ю людини (групі осіб), на яку впливають. Учені вважають, що пропаганду та інформаційні маніпуляції слід розглядати як різновиди інформаційного насильства. Наголошено, що процес поширення пропагандистського впливу досить тривалий і зазвичай має глобальніші цілі, аніж маніпуляції, й вимагає набагато більшої підготовки та засобів, через що здійснювати такий вплив може собі дозволити далеко не кожен. При цьому не існує конкретної межі між інформаційним насильством, інформаційною маніпуляцією та пропагандою – залежно від конкретних обставин, відповідно до яких розглядається один і той же процес, він може бути як інформаційною маніпуляцією, інформаційним насильством, так і пропагандою. Прикладом цього, на думку науковців, власне є російська пропаганда, яка здійснюється з метою створення негативно-

го образу України й формування вигідного для країни-агресорки ставлення до нашої держави з боку населення рф, США, Європейського Союзу та інших країн. Однак, слід зауважити, емпірична база дослідження О. Самчинської та В. Фурашева не включає кейси гібридної російської війни проти України 2014–2024 рр. [26].

Співзвучними цим твердженням стали узагальнення, що містяться в роботах 2021 – початку 2022 рр. авторства А. Гребенюк [4-6], що присвячені проблемі антиукраїнської пропаганди в рамках інформаційної війни країни-агресорки проти України. Розумуючи щодо насильницького впливу пропаганди на свідомість цільової аудиторії, авторка хоча й не послуговується концептом «інформаційне насильство», але скеровує свої висновки на кваліфікацію ворожого пропагандистського контенту власне як на інформаційне насильство. Науковиця розглядає пропаганду в теоретичному плані та в площині інформаційної війни як виду протистояння між різними суб'єктами (державами, неурядовими, економічними або іншими структурами), що здійснюється з метою досягнення односторонніх воєнних, соціально-політичних чи економічних переваг над противником [4]. Вказується, що специфічне озмістовлення країною-агресоркою її історико-ідеологічних образів, популяризація спрощених положень про них у масах сформувало підґрунтя для загарбання частини території України. Також А. Гребенюк акцентовано, що в сучасній російсько-українській інформаційній війні пропаганда є методом спеціальних інформаційних операцій та акту агресії [5; 6].

24 лютого 2022 р. стало трагічним рубежем у студіюванні явища інформаційного насильства, адже країна-агресорка розпочала повномасштабні військові дії в Україні. У вимірі державної інформаційної безпеки загалом та протидії ворожим пропагандистським впливам зокрема вагомим доробком у розглядуваному сегменті наукових праць стала національна доповідь, створена ученими Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України «Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз» (2022). У цій фундаментальній праці, хоча й не застосовано концепт «інформаційне насильство», акцентовано на тому, що фізично невидимі інформаційні технології, як радіація, діючи за накопичувальним принципом, успішно виховують або антивиховують спільноти / суспільства / народи, формуючи таким чином ціннісні пріоритети, культуру, традиції, звичаї, вподобання окремого індивіда / громадянина. При цьому інформаційні операції ворожих суб'єктів, спрямовані саме на деформацію свідомості українського суспільства. Зміна суспільних норм змінює основний елемент суспільства – людину. Рух відбувається від загального до індивідуального. Об'єктом впливу є людський капітал – основний, стратегічний ресурс України, а також її громадянське суспільство, його зрілість, цілісність, активність і культура [16].

У площині практичної розробки явища інформаційного насильства помітними стали напрацювання Д. Неліпович та О. Петінової, які спробували осмислити сутнісні моменти ворожої пропагандистської діяльності із детальною увагою до застосованих відповідних форм і методів. Авторки, формально не послуговуючись концептом «інформаційне насильство», запропонували систему ворожої антиукраїнської пропаганди, продуковану путінським режимом, розглядати як окремі армію і зброю, котрі ведуть воєнні дії проти України та в світі загалом [17]. Використання інформаційної зброї, до якої прирівняли ворожу інформаційну діяльність проти України дослідниці, по суті характеризує це як акт інформаційного насильства.

У 2023 р. побачили світ праці О. Панфілова, Т. Логвинюк, І. Верховцевої, присвячені аналізу окремих аспектів явища інформаційного насильства. Перший в роботі «Інформаційне насильство як соціальний феномен», продовжуючи тенденцію відповідних теоретичних напрацювань дослідників 2016–2020 рр., наголосив на застосуванні концепту «інформаційне насильство» у значенні несилового впливу на ментальну сферу, пов'язаному з інформаційним маніпулюванням [20]. Т. Логвинюк, підтримуючи лінію з вивчення практичних аспектів цього явища, акцентувала увагу на створенні

російською інформаційною агресією викривленої реальності, що загалом спрямовано на послаблення й руйнування національної ідентичності та громадянської свідомості українців. На думку авторки, це, з огляду на завдання національної інформаційної безпеки, зумовлює необхідність «розуміння механізмів пропагандистського впливу та розробки стратегій протидії цьому явищу». При цьому дослідниця не послуговується концептом «інформаційне насильство» і надає перевагу концепту «інформаційна зброя». Натомість, на наш погляд, Т. Логвинюк переконливо довела, що суттю інформаційних впливів країни-агресорки є власне інформаційне насильство [13]. У подібному ключі тогоріч вдалася до розвінчання псевдоісторичних міфів, пов'язаних із поширенням ідеології «руського миру», І. Верховцева. Вона вказала, що з 1990-х рр. на пострадянському просторі у свідомість мешканців суверенних держав, території яких в XIX ст. перебували в складі Російської імперії, штучно вкорінювався концепт «руський мир», що є банальним симулякром та інструментом інформаційної маніпуляції, оскільки його однойменна історична матриця, пов'язана із запровадженням у цій імперії традиційних самоврядних практик великоруських губерній, була не об'єднуювачем, а руйнівником цієї імперії та колискою російського фашизму [2]. З огляду на це, нав'язування російськими політтехнологами та псевдоісториками руськомірської свідомості українцям, як і іншим народам, по суті, також є інформаційним насильством.

2023–2024 роки в перебігу подій російської інформаційної війни проти України, з огляду на продовження наступу країни-агресорки на українську ідентичність, стали часом усебічного аналізу українськими науковцями організованого опору нашої країни смисловим війнам. Як наголошують у цьому контексті професорки Рена Марутян та Наталія Кривда, ворог веде проти нас війну за наші мізки, атакує наш інформаційний простір, витрачає шалені кошти на пропаганду. Приміром, у 2021 р., напередодні повномасштабного військового вторгнення в Україну, російські засоби масової інформації отримали майже один мільярд доларів США, що свідчить про свідомо сформовану державну політику в сфері культури, в тому числі – масової культури [14; 25]. Відтак, опір інформаційному наступу рф, крім іншого, має супроводжуватись усвідомленням науковцями й загалом українським соціумом явища інформаційного насильства, що продукувалося чимало років і продукується агресором досі. З огляду на це, на нашу думку, видатною подією 2024 року в аспекті осмислення загроз інформаційного насильства для України та її протидії російській інформаційній війни стала колективна монографія «Удавана Росія: імітація величчя і могутності» (керівник авторського колективу та науковий редактор – Галина Зеленюк). З назви видання випливає його головна ідея – розвінчання «величчя й могутності» цієї країни. Автори доводять, як з початком гібридної агресії проти України інформаційна складова ворога була введена в комплекс силових дій. Крім іншого, подається масштабна картка інформаційної агресії щодо України, вагомим складником чого стала ворожа пропаганда – елемент апарату насильства, разом з маніпуляціями інформацією, дезінформацією, які всі разом творять дійсність, конструюють безальтернативну реальність, насильно їх впроваджують та імплементують у соціум. У монографії наголошується, що війна з Україною стала «каналом» виведення в реальність *інформаційного*, психологічного, символічного, семантичного *насилья* (виділено нами – І.В.), яке роками продукувалося російською системою пропаганди, котра не просто обґрунтовує чи виправдовує рішення, не лише здійснює ідеологічне доповнення, «творить сенс», просуває образи тощо – вона переконструює соціум [32]. Наголосимо: це є потужним викликом та загрозою існуванню нашої країни й концептуально відповідає явищу інформаційного насильства.

Висновки та перспективи. Явище інформаційного насильства в межах студіювання російської інформаційної війни проти України 2014–2024 рр. вітчизняними науковцями осмислюється в теоретичному й практичному аспектах із послуговуванням відповідним концептом. У теоретичному аспекті це явище визначається як цілеспрямований несиловий вплив на ментальну сферу, пов'язаний із інформаційним маніпу-

люванням, унаслідок чого порушується інформаційна свобода об'єкта впливу та може бути заподіяна шкода його життю чи здоров'ю. У межах аналізу практичних аспектів інформаційного насильства до нього відносять дезінформацію, ворожу пропаганду, маніпуляції свідомістю мас, котрі, по суті, розглядаються як різновиди інформаційного насильства. При цьому у випадках, коли автори не послуговуються концептом «інформаційне насильство», як правило, описувані ними явища відповідають характеристикам інформаційного насильства. Це зумовлює необхідність ширшого застосування концепту «інформаційне насильство» як методологічного інструменту вивчення російсько-українського інформаційного протиборства. Чималий дослідницький потенціал у цьому контексті має детальний розгляд його кейсів із метою виявлення відповідної інформаційно-насильницької складової та вивчення впливу масово-комунікаційних аспектів інформаційного насильства в контексті студіювання російської інформаційної інвазії в український інформаційний простір.

1. Бойко О. Пропаганда. *Політична енциклопедія*. Київ: Парламентс. вид-во, 2011. С. 610.
2. Верховцева І. Г. Исторична матриця «руський мир» та однойменний сучасний пропагандистський міф країни-агресорки: до деконструкції концепту. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи*: тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Анн-Арбор – Харків, 12–13 грудня 2023 р.). Харків: НДІ ППЧН, 2023. С. 13–18. doi: <https://doi.org/10.32782/PPSS.2023.1.1>
3. Гайій В. Е. Пропаганда як інструмент впливу на підсвідомість людини в сучасній Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 1(2). С. 636–641.
4. Гребенюк А. Антиукраїнська пропаганда: характерні риси та поняття. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2021. Вип. 61. С. 128–139. doi: <https://doi.org/10.15407/nr.61.128>
5. Гребенюк А. Пропаганда як метод спеціальних операцій в умовах інформаційної війни. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2021. Вип. 62. С. 42–52. doi: <https://doi.org/10.15407/nr.62.042>
6. Гребенюк А. Пропаганда: метод спеціальних інформаційних операцій чи акту зовнішньої інформаційної агресії? *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 63. С. 65–74. doi: <https://doi.org/10.15407/nr.63.065>
7. Гулай В. Маніпулятивно-пропагандистські складові загроз інформаційній безпеці в реаліях гібридної війни Російської Федерації проти України. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2016. Вип. 6. С. 34–42.
8. Дзьобань О. П., Панфілов О. Ю., Соболева С. М. Інформаційне насильство: змістовний аспект. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія. 2016. № 1. С. 136–151.
9. Зражевська Н. І. Комунікаційні технології: Черкаси: Брама-Україна, 2010. 224 с.
10. Калакура Я. Конструювання образу ворога як технологія маніпуляцій російської історіографії та пропаганди. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць*. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2016. Вип. 18. С. 179–188.
11. Кеворкян К. Е. Пропаганда: генезис і визначення в контексті сучасних комунікацій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Питання політології. 2012. № 1013. Вип. 21. С. 123–128.
12. Кривко А. В., Кривко І. М. Пропаганда російської федерації у східних областях України та боротьба з нею (аналітична довідка). *Пропаганда vs контрпропаганда у медіапросторі: минуле, сучасне, майбутнє*: матер. між нар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 12 лютого 2018 р.). Запоріжжя: Інтер-М, 2018. С. 396–399.
13. Логвинюк Т. В. Пропагандистські наративи як зброя російської федерації в гібридній війні проти України. *Український літопис*. 2023. Вип. 2. С. 30–42. doi: <https://doi.org/10.31470/2786-8583-2023-2-30-42>
14. Мільярд доларів на смислову війну. Ворог цілить у нашу ідентичність. URL: <https://gromada.group/news/statti/milyard-dolariv-na-smislovu-vijnu-vorog-cilit-u-nashu-identichnist> (дата звернення 1.07.2024.).
15. Національна безпека в умовах інформаційних та гібридних війн: монографія / [В. С. Куйбіда та ін.]. Київ: НАДУ, 2019. 380 с.

16. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / Ін-т політ. і етнонац. досл. ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. 552 с.
17. Неліпович Д. О., Петінова О. Б. Пропаганда – зброя ворога у війні 2022 (на матеріалах соціологічного дослідження). У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 2–3 лютого 2023 р.). Київ: НАКККіМ, 2023. С. 113–117.
18. Новік Г. М., Чайка В. О. Інформаційне насильство. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. 2017. Т. 22. Вип. 2. С. 151–161.
19. Панченко О. А., Антонов В. Г. Концептуалізація поняття «інформаційне насильство» в контексті національної безпеки. *Актуальні проблеми державного управління*. 2020. № 1. С. 65–73. doi: 10.34213/ar.20.01.07
20. Панфілов О. Ю. Інформаційне насильство як соціальний феномен. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2023. № 1. С. 188–200. doi: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.56.274026>
21. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл: монографія. Київ: НІСД, 2019. 560 с.
22. Почепцов Г. Г. Забезпечення комунікативних операцій держави. *Психолінгвістика*. 2012. Вип. 10. С. 300–305.
23. Почепцов Г. Пропаганда 2.0. Харків: Фолио, 2018. 791 с.
24. Прутула А. М. Пропаганда – компонент гібридної війни: шляхи протидії засобами кримінального права. *Юридична наука*. 2015. № 3. С. 99–104.
25. Рена Марутян про інформаційну та смислову війну, ІПСО та російську опозицію. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=74lSyCrSkuY> (дата звернення 1.07.2024.).
26. Самчинська О. А., Фурашев В. М. Інформаційне насильство, інформаційна маніпуляція та пропаганда: поняття, ознаки та співвідношення. *Інформація і право*. 2021. № 1. С. 55–65.
27. Сашук Г. М. Інформаційне насильство в сучасному суспільстві. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 111. С. 326–329.
28. Сашук Г. М. Феномен конфліктогенності та насильства в інформаційному просторі. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2016. Вип. 3–4. С. 12–21.
29. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Харків: Фолио, 2017. 496 с.
30. Стратегія інформаційної безпеки: [затверджено Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення 1.07.2024.)
31. Сунгурова С. Р. Феномен та методи протидії інформаційному насильству в умовах сучасних інформаційних протистоянь. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 148(3). С. 68–73.
32. Удавана Росія: імітація величі і могутності / Зеленько Г. (кер. проєкту, наук. редактор), Лісничук О., Нагірний В., Павленко І., Рябчук М., Стародуб А. Ніжин: Вид. Лисенко М. М., 2024. 288 с.
1. Wojko, O. (2011). Propaganda, *Political Encyclopedia*, Kyiv, pp. 610.
  2. Verkhovtseva, I. H. (2023), The Historical Matrix Of The “Russian World” And The Modern Propaganda Myth Of The Aggressor Country Of The Same Name: Toward A Deconstruction Of The Concept, *Abstracts Of The Participants Of The International Scientific And Practical Conference*, Research Institute Of Public Policy And Social Sciences, Kharkiv, pp. 13–18.
  3. Napij, V. E. (2018), Propaganda As An Instrument Of Influence On The Human Subconscious In Modern Ukraine, *Young Scientist*, vol. 1(2), pp. 636–641.
  4. Hrebenuk, A. (2021), Anti-Ukrainian Propaganda: Characteristics And Concepts, *Scientific Works Of The Vernadsky National Library Of Ukraine*, vol. 61, pp. 128–139.
  5. Hrebenuk, A. (2021), Propaganda As A Method Of Special Operations In The Context Of Information Warfare, *Scientific Works Of The Vernadsky National Library Of Ukraine*, vol. 62, pp. 42–52.
  6. Hrebenuk, A. (2022), Propaganda: A Method Of Special Information Operations Or An Act Of External Information Aggression?, *Scientific Works Of The Vernadsky National Library Of Ukraine*, vol. 63, pp. 65–74.
  7. Hulaj, V. (2016), Manipulative And Propaganda Components Of Threats To Information Security In The Realities Of The Russian Federation’s Hybrid War Against Ukraine, *Studia Politologica Ucraino-Polona*, vol. 6, pp. 34–42.

8. Dzoban, O. P., Panfilov, O. Y., & Soboleva, S. M. (2016), Information Violence: Content Aspect, *Bulletin of the National University "Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine", Series: Philosophy*, vol. 1, pp. 136–151.
9. Zrazhevs'ka, N. I. (2010), *Communication Technologies*, Cherkasy, 224 p.
10. Kalakura, Ya. (2016), Constructing The Image Of The Enemy As A Technology Of Manipulation Of Russian Historiography And Propaganda, *Ukraine-Europe-World. International Collection Of Scientific Papers. Series: History, International Relations*, vol. 18, pp. 179–188.
11. Kevorkian, K. E. (2012), Propaganda: Genesis And Definition In The Context Of Modern Communications, *Bulletin Of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Issues Of Political Science*, vol. 1013–21, pp. 123–128.
12. Kryvko, A. V., & Kryvko, I. M. (2018), Propaganda Of The Russian Federation In The Eastern Regions Of Ukraine And Combating It (Analytical Note), *Propahanda Vs Kontrpropahanda U Mediaprostori: Mynule, Suchasne, Majbutnie [Propaganda Vs. Counter-Propaganda In The Media Space: Past, Present, Future] Proceedings Of The International Scientific And Practical Conference*, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, pp. 396–399.
13. Lohvyniuk, T. V. (2023), Propaganda Narratives As A Weapon Of The Russian Federation In The Hybrid War Against Ukraine, *Ukrainian Chronicle*, vol. 2, pp. 30–42.
14. *One Billion Dollars for the War of Meaning. The Enemy Aims at Our Identity*, available at: <https://Gromada.Group/News/Statti/Milyard-Dolariv-Na-Smislovu-Vijnu-Vorog-Cilit-U-Nashu-Identichnist> (accessed 1.07.2024).
15. *National Security In The Context Of Information And Hybrid Wars: A Monograph* (2019), Kyiv, 268 p.
16. *National Resilience Of Ukraine: A Strategy For Responding To Challenges And Preventing Hybrid Threats: National Report*, (2022), Kyiv, 552 p.
17. Nelipovych, D. O., & Petinova, O. B. (2023), Propaganda Is The Enemy's Weapon In The War Of 2022 (Based On Sociological Research), *In Search Of New Meanings Of The Multicultural World. The Post-War Dialog Of Cultures, Proceedings Of The International Scientific And Practical Conference*, National Academy Of Management Personnel Of Culture And Arts, Kyiv, pp. 113–117.
18. Novik, G. M., & Chaika, V. O. (2017), Information Violence, *Bulletin of Odesa National University, Series: Psychology*, vol. 22, Issue 2, p. 151–161.
19. Panchenko, O. A., & Antonov, V. G. (2020), Conceptualization of the Concept of "Information Violence" in the Context of National Security, *Actual Problems of Public Administration*, vol. 1, pp. 65–73.
20. Panfilov, O. Yu. (2023), Information Violence as a Social Phenomenon, *Bulletin of the Yaroslav the Wise National Law University. Series: Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology*, vol. 1, pp. 188–200.
21. Parakhons'kyj, B. O., & Yavors'ka, H. M. (2019), *The Ontology Of War And Peace: Security, Strategy, And Meaning: A Monograph*, Kyiv, 560 p.
22. Pocheptsov, H. H. (2012), Ensuring Communication Operations Of The State, *Psycholinguistics*, vol. 10, pp. 300–305.
23. Pocheptsov, H. (2018), *Propaganda 2.0*, Kharkiv, 791 p.
24. Prytula, A. M. (2015), Propaganda As A Component Of Hybrid Warfare: Ways To Counteract It By Means Of Criminal Law, *Legal Science*, vol. 3, pp. 99–104.
25. *Rena Marutyán on the Information and Semantic Warfare, IPSO and the Russian Opposition*, Available At: <https://www.youtube.com/watch?v=74lsyrsuky> (accessed 1.07.2024).
26. Samchyns'ka, O. A., & Furashev, V. M. (2021), Information Violence, Information Manipulation And Propaganda: Concepts, Signs And Correlations, *Information And Law*, vol. 1, pp. 55–65.
27. Sashchuk, G. M. (2016), Information Violence in Modern Society, *Gilea: Scientific Bulletin*, vol. 111, pp. 326–329.
28. Sashchuk, G. M. (2016), The Phenomenon of Conflictogenicity and Violence in the Information Space, *Multiversum. Philosophical Almanac*, vol. 3–4, pp. 12–21.
29. *The World Hybrid War: The Ukrainian Front: A Monograph* (2017), Kharkiv, 496 p.
30. *Information Security Strategy: [Approved by the Decree of the President of Ukraine of December 28, 2021 No. 685/2021]*, Available At: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#-Text> (Accessed 1.07.2024)
31. Sungurova, S. R. (2019), Phenomenon and Methods of Countering Information Violence in the Context of Modern Information Confrontations, *Gilea: Scientific Bulletin*, vol. 148(3), pp. 68–73.
32. Zelen'ko, H., Lisnychuk, O., & Nahirnyj, V. (eds). (2024), *Fake Russia: Imitation Of Greatness And Power: A Monograph*, Nizhyn, 288 p.

UDC 304+327.8

RUSSIAN INFORMATION WAR AGAINST UKRAINE 2014-2024 AS A SUBJECT OF SCIENTIFIC STUDIES: THE CONCEPT OF "INFORMATION VIOLENCE"

Verkhovtseva Iryna, D.Sc. (History), State University of Information and Communication Technologies, Kyiv, Ukraine, e-mail: novboxx@gmail.com

ORCID – <https://orcid.org/0000-0002-5682-993X>

The relevance of the study is due to the need to analyze the state of understanding of the phenomenon of information violence by domestic scholars in the context of studying the Russian information war against Ukraine in 2014-2024. Since the beginning of a full-scale war against our country in 2022, the world has seen how the production and dissemination of disinformation narratives can prepare the information base for the destruction of a country and the genocide of its inhabitants. This calls for attention to the methodological aspects of studying information violence as a component of the Russian-Ukrainian confrontation.

The purpose of the study is to determine the state of scientific study of the phenomenon of information violence and the specifics of applying the relevant concept as a methodological tool in the context of studying the Russian information war against Ukraine in 2014-2024.

The research methodology, in addition to general scientific methods (logical, induction, deduction, analysis, synthesis), included special methods: narrative, structural and functional analysis, generalization, and case method, which contributed to the understanding of theoretical and practical approaches to studying the phenomenon of information violence and the specifics of the application of the relevant concept.

Conclusions and Prospects. The phenomenon of information violence in the framework of the study of the Russian information war against Ukraine in 2014-2024 is comprehended by domestic scholars in theoretical and practical aspects using the relevant concept. In the theoretical aspect, this phenomenon is defined as a targeted non-forceful influence on the mental sphere associated with information manipulation, which violates the information freedom of the target and may cause harm to its life or health. In the analysis of the practical aspects of information violence, it includes disinformation, hostile propaganda, and manipulation of the consciousness of the masses, which are essentially considered as types of information violence. At the same time, in cases where authors do not use the concept of «information violence,» these phenomena usually correspond to the characteristics of information violence. This necessitates a wider application of the concept of «information violence» as a methodological tool for studying the Russian-Ukrainian information confrontation. A detailed examination of its cases in order to identify the relevant information and violent component and to study the impact of the mass communication component of information violence in the context of studying Russian information invasion of the Ukrainian information space has considerable research potential in this context.

Key words: Russian information war against Ukraine in 2014-2024, the concept of «information violence».

Стаття надійшла до редакції 02.07.2024 р.

Рекомендовано до видання 06.09.2024 р.